

5. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/about/> (Дата звернення: 03.02.2023).

6. «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти». Постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898.

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 03.02.2023).

7. Семенов О., Ячменик М. Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя-словесника до використання засобів медіаосвіти: монографія. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 211 с.

*Мирослава Мартинюк*  
*Наук. керівник – к. філол. н., доц. Прокопчук Л. В.*

## ЕВРИСТИЧНА БЕСІДА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Анотація.** У статті зроблено спробу дати загальну характеристику методу евристичної бесіди. Визначено специфіку використання методу та окреслено значення евристичної бесіди на уроках української мови.

**Ключові слова:** евристична бесіда, метод, організація навчання, пізнавальна активність.

**Annotation.** The article attempts to give a general characterization of the heuristic conversation method. The specifics of using the method of heuristic conversation in Ukrainian language lessons are determined. The significance of heuristic conversation in teaching the Ukrainian language is outlined.

**Keywords:** heuristic conversation, method, organization of learning, cognitive activity.

У сучасній методиці триває пошук ефективних методів модернізації навчального процесу, серед яких постає проблема вибору методів навчання, що безпосередньо стосується і викладання української мови. Важливого значення надають не лише опануванню мовними та мовленнєвими компетенціями, а й необхідності

формування в учнів здатності творчо мислити, розвитку пізнавальних інтересів та самостійності.

Зокрема, одне з провідних місць у навчальному процесі на сучасному уроці української мови належить евристичній бесіді. Евристична бесіда – один з найпопулярніших методів навчання, найважливіший і ключовий компонент евристичного навчання. Евристичною бесідою називають систему взаємопов'язаних запитань, кожне з яких є логічним кроком, що спрямовує учнів до самостійного знаходження нових знань та способів добування інформації на основі вже засвоєних знань.

Суть евристичної бесіди полягає в тому, що вчитель продумує та планує певні кроки пошуку, розчленовує тему на підпроблеми, а учні, здійснюючи творчу діяльність, формують ці кроки.

Зауважуємо, що специфікою евристичної бесіди як нестандартного діалогічного методу навчання є самостійність учня в пошуках інформації, коли йому не дають готових знань, а він самостійно створює продукт діяльності (гіпотезу чи модель). Але варто враховувати й те, що евристичні методи навчання дають результат лише тоді, коли сам учитель добре знає особливості використання цього методу і вміє вправно його застосовувати.

Метод евристичної бесіди не втрачає своєї актуальності й сьогодні, оскільки є ефективним засобом організації навчання, який сприяє розвитку мислення, фантазії, дослідницьких навичок та формуванню вміння відповідати на питання проблемного характеру, при цьому орієнтуючись на здобуття учнем результатів власними зусиллями.

Евристична бесіда є об'єктом дослідження багатьох науковців: О.М. Беляєва, Т.О. Грищенко, С.П. Лукач, Н.В. Гузій, М.О. Лазарева, В.Р. Пономаренко, О.М. Лазаревої та інших. Проте зауважуємо, що аналіз евристичної бесіди крізь призму застосування на уроках української мови залишається недостатньо дослідженим, що і зумовлює актуальність статті.

Тому метою статті є визначення специфіки використання евристичної бесіди як методу активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови.

Незважаючи на давній вік, поняття евристичного методу в педагогіці почало використовуватися порівняно нещодавно. Однак і досі відсутнє єдине визначення: евристичне навчання трактують як форму навчання (наприклад, евристична розмова), спосіб навчання

(мозковий штурм) або технологію творчого розвитку учнів. Зокрема, на думку Н. Громової, евристична бесіда має важливе значення в системі словесних методів, оскільки використання цього методу базується на діалогічному навчанні, що сприяє розвитку «мотиваційно-творчої активності і спрямованості особистості, інтелектуально-логічних здібностей, інтелектуально-евристичних, інтуїтивних здібностей, комунікативно-творчих здібностей особистості, здібностей до самоуправління в навчально-творчій діяльності» [Громова 2019].

На думку О. Нефедченко, «з дитячими версіями і судженнями вчитель працює як з особливим особистісним змістом освіти, допомагає учням оформити і висловити свою думку» [Нефедченко 2019: 46]. Тому вважаємо, що така сутність евристичного навчання лише підтверджує важливість та необхідність застосування евристичної бесіди на уроках.

Водночас, як зазначає Л. Мамчур, «діяльність учителя має бути організована не за принципом інформаційного повідомлення від суб'єкта до об'єкта у формі монологічного мовлення, а у вигляді діалогу (полілогу)» [Мамчур 2006: 4]. За таких умов евристичний метод для учнів стає безперервним відкриттям нового. Особистий досвід учня перетворюється на компонент його освіти, а зміст навчання створюється у процесі діяльності учня. Отож евристичне навчання – це навчання, яке ставить на меті конструювання учнем власного сенсу, цілей, а також змісту освіти та процесу його організації, діагностики й усвідомлення.

Мета евристичного методу ґрунтується на тому, що відбувається не просто передача особистого досвіду вчителя учням, а учень сам породжує власний досвід, орієнтуючись на конструювання майбутнього. Зокрема, на уроках української мови особливо важливим є формування мовної особистості учнів.

Організація уроку із застосуванням евристичної бесіди вимагає завчасної підготовки вчителя та водночас збільшує ефективність засвоєння теоретичного матеріалу завдяки відповідям на проблемні запитання чи вирішенню проблемної ситуації.

Зокрема на уроці, темою якого є вивчення відокремлених членів речення, а саме, на такому етапі, як актуалізація опорних знань, доречно запропонувати учням для аналізу текст чи речення, до складу яких входять речення з відокремленими членами. Учні коментують їх,

розставляють розділові знаки та намагаються самостійно дійти висновків.

*В: Погляньте на ці два речення:*

*У небі сяє сонце.*

*У небі, далекім і прозорім, сяє сонце.*

*В: Подумайте, чим вони між собою відрізняються? Яке з цих речень несе більше смислове навантаження? Чому?*

*У: У першому реченні є означення («далекім» і «прозорім»), які характеризують іменник «небо», а в другому реченні їх немає. Тому можна зауважити, що перше речення має відтінок додаткового повідомлення і в ньому більше художності та поетичності.*

*В: Так, правильно. Саме з такими конструкціями ми будемо сьогодні працювати. Темою нашого уроку є «Відокремлені члени речення». Отож, які асоціації викликає у вас слово «відокремлений»? Як ви думаєте, які синоніми можна до нього дібрати?*

*У: Виділений, відділений, відмежований.*

*В: Справді. Як ви вважаєте, які члени речення можуть бути відокремленими?*

*У: Напевно, відокремленими можуть бути лише другорядні члени речення.*

*В: Так, а чому? Обґрунтуйте свою думку.*

*У: Головні члени речення є носіями основної думки, а другорядні виражають доповнення до неї, підсилюючи чи уточнюючи.*

*В: Дійсно. А тепер, враховуючи попередні твердження, спробуйте зробити висновок, з якою метою відокремлюють другорядні члени речення?*

*У: Для акцентування на них, посилення їхнього значення.*

*В: Так, а тепер прослухайте речення з відокремленими членами ще раз, зверніть увагу на інтонування. Дайте відповідь на запитання: як в усному мовленні та на письмі виділяють відокремлені члени речення?*

*У: В усному мовленні відокремлені члени речення виділяються паузами, а на письмі – комами.*

*В: Усе правильно, проте запам'ятайте, що на письмі вони також можуть відокремлюватися з допомогою тире.*

Запропонований фрагмент уроку є прикладом використання евристичної бесіди у 8 класі на уроці української мови. Зазначимо, що евристичну бесіду варто застосовувати згідно з урахуванням вікових особливостей учнів, їхніх інтересів та залежно від рівня складності сприймання учнями певної теми. Це допоможе подолати в деяких

учнів комплекс «мовчазного учня» та дасть можливість школярам взяти активну участь у навчальному процесі.

Для проведення евристичної бесіди на уроці української мови важливим є вибір вчителем логічної лінії, чітка послідовність запитань, доступність пояснення матеріалу. У разі правильного та доцільного використання евристичного методу в навчальному процесі учні братимуть активну участь в обговоренні, здійснюючи частково-пошукову діяльність, будуть залучені до викладу думок та їх оцінки, що сприятиме розвитку вміння логічно мислити.

Отже, вважаємо, що значення евристичної бесіди під час вивчення української мови у 8 класі є досить вагомим. Воно полягає в тому, що застосування евристичної бесіди дозволяє індивідуалізувати навчання та створювати проблемні ситуації з метою вдосконалення мовних вмінь та навичок в процесі навчання; підвищує творчу та пізнавальну активність учнів; створює комфортне середовище навчання; сприяє розвитку інтелектуального та творчого потенціалу особистості учня та формування самооцінки; створює умови для самостійної роботи; вчить уважно слухати та поважати думку інших.

Акцентуємо увагу, що застосування евристичної бесіди як методу формування пізнавальної активності учнів є актуальною проблемою та потребує подальшого детального вивчення.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Громова Н. В. Евристична освіта у творчій самореалізації старшокласників: зміст, структура, способи діяльності, результати. Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті: монографія / за редакцією проф. М.О. Лазарева, проф. О.Г. Козлової. Суми: ФОП Цьома С.П., 2019. С. 115–134. URL: [https://vps-41387.vps-default-host.net/uploads/order/344309-monografiya-2\\_1665313832.pdf](https://vps-41387.vps-default-host.net/uploads/order/344309-monografiya-2_1665313832.pdf) (Дата звернення: 14.02.2023).

2. Мамчур Л. Роль діалогічної комунікації в особистісно орієнтованому навчанні. *Рідна школа*. 2006. № 12. С. 3–5.

3. Нефедченко О. І. Розвиток концепцій і технологій евристичної освіти у зарубіжній і вітчизняній педагогічній науці. Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті : монографія / МОН України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка ; [за ред. проф. М. О. Лазарева, проф. О. Г. Козлової]. Суми: ФОП Цьома С. П., 2019. С. 39–60. URL:

[https://vps-41387.vps-default-host.net/uploads/order/344309-monografiya-2\\_1665313832.pdf](https://vps-41387.vps-default-host.net/uploads/order/344309-monografiya-2_1665313832.pdf) (Дата звернення: 15.02.2023).

4. Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті: монографія / за редакцією проф. М.О. Лазарева, проф. О.Г. Козлової. Суми: ФОП Цьома С.П., 2019. С. 181-195.

*Софія Дика*

*Наук. керівник – к. філол. н., доц. Прокопчук Л.В.*

## ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Анотація.** У статті актуалізовано проблему використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі, зокрема на уроках української мови. Окреслено дидактичний потенціал використання мультимедійних презентацій, електронних словників та довідників, інших освітніх ресурсів Інтернету.

**Ключові слова:** синтаксис, інформаційно-комунікаційні технології, мультимедійні презентації, електронні словники та довідники, освітні ресурси Інтернету.

**Annotation.** The article was investigated the peculiarities of using modern information technologies in the educational process, in particular, during the study of syntax of simple uncomplicated sentence on lessons of Ukrainian language in 8 class. The educational process of multimedia presentations, electronic dictionaries and reference books, educational resources of the Internet has been determined. An important part of the research was the elaboration of the essence of information and communication technologies and their role in the field of education.

**Keywords:** information and communication technologies, syntax, multimedia presentations, electronic dictionaries and directories, educational resources of the Internet.

Вагомість інформаційно-комунікаційних технологій та їхня роль у житті кожної людини зростає щодня. Наразі досить складно назвати сферу діяльності, де б не використовували сучасних технологій, не є винятком й освітня галузь. Із стрімким розвитком інновацій усе важче